

FILOZOFICKÉ OTÁZKY VOJNY, MIERU A ARMÁDY

J. ERNEKER, a kol.: Marxisticko-leninská filozofia a problémy války, míru a armády. Naše vojsko, Praha 1987, 640 s.

Problémy vojny a mieru sa stávajú, či už v celom svojom komplexe alebo v jednotlivých aspektoch, predmetom explanácie viacerých monodisciplinárnych, ale aj interdisciplinárnych vedných odborov. Významný prínos z hľadiska ich filozofického objasnenia predstavuje druhé upravené vydanie publikácie *Marxisticko-leninská filozofia a problémy války, míru a armády*. Cieľom publikácie je prispieť k zvýšeniu kvality výuky marxisticko-leninskej filozofie na vojenských vysokých školách, pri formovaní vedeckého svetonázoru vojenských kádrov, pri vytváraní systému mravnej filozofickej orientácie a aktívnej životnej pozície budúcich vojenských odborníkov.

Učebnica je výsledkom dlhoročnej spolupráce katedrií a skupín výuky marxisticko-leninskej filozofie na vysokých vojenských školách. Edičný čin tohto druhu je potrebné rozhodne privítať, pretože daná publikácia predstavuje ucelenú podobu komplexného teoreticko-didaktického spracovania s dostupnou formou objasnenia základných poznatkov dialektického a historického materializmu, filozoficko-sociologických otázok marxisticko-leninského učenia o vojne i armáde, vybraných problémov marxisticko-leninskej etiky, estetiky i vedeckého ateizmu. Reedícia učebnice odráža súčasný stav vo vývoji filozofie a plne vychádza z teoreticko-metodologického odkazu zakladateľov marxizmu-leninizmu a akcentuje súvislosti vyplývajúce zo záverov XVII. zjazdu KSČ a XXVII. zjazdu KSSZ.

Výklad základných filozofických princípov, zákonov a kategórií je formulovaný v logickom kontexte. Štruktúra učebnice v prvom rade rešpektu-

je učebné programy, ktorými je výuka marxisticko-leninskej filozofie na vysokých vojenských školách determinovaná. Učebnica odráža objektívne dialektické súvislosti, ktoré napriek tomu, že sa vo svojej všeobecnej podobe stali samozrejmosťou vo výchovno-vzdelávacej činnosti na vojenských vysokých školách, v ich konkrétnej vojenskovednej aplikácii sa stále počítavala potreba hlbšej, precíznejšej rozpracovanosti. Z tohto hľadiska učebnica prináša nielen značné množstvo exemplifikácií, ale vo svojom celku poskytuje filozofické poznatky v organickej jednote ich všeobecnej i špeciálnej vojenskovednej úrovni. V rámci autorského kolektívu je zrejme snaha o akcesibilnú formu sprostredkovania základných filozofických poznatkov a o fixovanie relatívne stabilných výsledkov prebiehajúcich vedeckých diskusií, čím sa zvyšuje celková pedagogická účinnosť publikácie. Je však zrejme, že autori vzhľadom na obmedzený rozsah publikácie nemohli zahrnúť výsledky všetkých diskusií prebiehajúcich v oblasti meritórnych filozofických problémov. Nepodarilo sa tiež organickejšie spojiť výklad aktuálnych otázok dialektického a historického materializmu.

Úvod práce tvoria dve kapitoly venované vzniku a vývinu filozofie, jej predmetu i spoločenským funkciám a tiež genéze marxisticko-leninskej filozofie. Takmer úplne tu absentuje systematický výklad dejín filozofie. To na jednej strane umožňuje vo väčšej miere využiť dejinný filozofický materiál v priebehu výkladu jednotlivých otázok a dodáva ich objasňovaniu kontinuálny charakter. Na druhej strane však môže vzniknúť otázka celkovej historickej spätosti vo vývine filozo-

fického myslenia súčasnosti a minulosti.

Obsahom ďalšej časti učebnice je problematika dialektického materializmu. Nachádzame v nej množstvo aplikovaného materiálu na oblasť vojenstva. Nejde však pritom o prostý opis filozofických princípov, zákonov a kategórií. Výklad je zameraný na objasnenie materialistickej dialektiky ako teoreticko-metodologického nástroja poznávania a pretvárania objektívnej reality. V tejto súvislosti je osobitne podnetnou charakteristika metód vedeckého poznávania a vymedzenie vzťahu poznania a vojenskej praxe. Štúdium dialektického materializmu tak nadobúda organickú väzbu na štúdium zovšeobecnených vojenskovedných poznatkov, čo má nemalý význam pre kvalitnú prípravu vojenských kádrov.

Najrozsiahlejšia časť učebnice (dvanásť kapitol) sa zaoberá vysvetľovaním historického materializmu ako vedy. Oboznamuje čitateľov s jeho vývojom, predmetom, podstatou i metodologickým významom pre poznávanie a pretváranie spoločenských procesov. Obsahuje explanáciu aktuálnych filozofických otázok súčasnosti, ktorá je podávaná v niekoľkých tematických okruhoch.

Riešením vzájomných súvislostí prírody a spoločnosti je poukazované na primárnu úlohu materiálnej výroby nielen pre rozvoj spoločnosti, ale i pre zabezpečenie obranyschopnosti krajiny. Osobitne prínosným je fundamentálne objasnenie podstaty a metodologického významu spoločensko-ekonomickej formácie pre vedecké poznávanie i prognózovanie rozvoja sociálnych javov i vojenstva.

Pri objasňovaní aktuálnych otázok vedecko-technickej revolúcie v učebnici nachádzame prehľadnú analýzu používaného pojmového aparátu s akcentom na skúmanie základných pred-

pokladov, hybných síl, podstaty i prejavov vojensko-technickej revolúcie.

Proces formovania ľudskej spoločnosti je objasňovaný na základe vývinu historických foriem spoločenských. Osobitne podnetným je riešenie vzájomných súvislostí rodu, kmeňa, národnosti, národa a triedy i charakteristika imanentných tendencií v rozvoji národov. Nachádzame tu tiež prehľad predmarxistických názorov na triedy i marxisticko-leninské objasnenie ich vzniku, podstaty, historicko-prechodného charakteru i úlohy ozbrojených síl v triednom boji. Na základe skúmania politiky ako sociálno-triedneho javu, jej vzťahu s ekonomikou, vojnou i mierom, je načrtnutá štruktúra politickej nadstavby a politického systému spoločnosti i vymedzená podstata štátu, jeho historické typy i formy.

Daná časť učebnice je zakončená kritikou hlavných prúdov súdobej buržoáznej filozofie i súčasných buržoáznych spoločenských a sociálnych koncepcií. Okrem kritiky základných východísk a premís novopozitivismu, existencializmu, novotomizmu, novoaugustinizmu, teielhardizmu, fenomenológie a „kritickej teórie“ frankfurtskej školy, je kritika orientovaná i na nové tendencie vo vývoji buržoáznej filozofie. Prínosom je v tomto zmysle najmä kritika neokonzervativizmu. I keď v niektorých prípadoch, vzhľadom na značný rozsah a zložitost' analyzovaných prúdov, teórií či koncepcií, má kritika len informatívny charakter, v mnohých smeroch je značne podnetná, vyznačuje sa straníckou triednosťou i principiálnou zásadovosťou a učebnici dodáva aktuálny a bojový ráz.

V ďalšom tematickom okruhu sú riešené základné problémy etiky, estetiky a vedeckého ateizmu. Čitateľ tu nachádza vymedzenie ich predmetu a základných kategórií. Objasňovaná je podstata a funkcia morálky, jej sociálno-triedna determinovanosť. Zároveň je rozoberaná úloha a význam ko-

munistickej morálky pri budovaní a obrane socialistickej vlasti. Ďalej je zdôraznený význam umenia v živote spoločnosti i pri výchove vojakov socialistickej armády. Pozornosť je venovaná tiež objasneniu podstaty a pôvodu náboženstva, princípom, metódam a formám vedeckoteistickej výchovy vojakov.

Poslednú časť práce (sedem kapitol) tvorí filozoficko-sociologické objasnenie aktuálnych otázok marxisticko-leninského učenia o vojne, mieri a armáde. Na základe rozboru pôvodu, príčin a sociálnej podstaty vojny a mieru sú tieto charakterizované ako spoločensko-politické javy globálneho významu. Je poukázané na to, že marxistické strany pokladajú za jednu zo svojich najhlavnejších úloh súčasnosti boj za odvrátenie raketovo-jadrovej i raketovo-kozmickej vojny, za nastolenie trvalého, všeobecného a spravodlivého mieru.

Filozofiu je možné vo vojenstve využívať iba ako určitý ucelený systém poznatkov. Z tohto hľadiska plní učebnica veľmi významnú úlohu. I keď neprináša prevratné objavy na poli filozofie (to koniec koncov nie je ani jej poslaním), svojím obsahom i ak-

cesibilnou formou predstavuje značný teoretický a pedagogický prínos pri zhrnutí a fixácii súčasnej úrovne filozofického poznania v oblasti vojenstva. Celá učebnica je ideovo ofenzívna a materialisticky bojovná. Poskytuje principiálne východiská i množstvo príležitostí na vysvetlenie základných filozofických súvislostí i na diskusiu k živým vojensko-politickým otázkam. Zjednocuje pozitívny obsah i kritickú podstatu filozofie, rozlišuje medzi jej receptívnou stránkou a rozmanitými aplikačnými možnosťami v oblasti vojenskej teórie a praxe. Podáva značné množstvo podnetov nielen pre teoretickú, ale i pre praktickú činnosť vojenských kádrov. Učebnica je z tohto hľadiska veľmi cenným zdrojom mnohých nových informácií v oblasti rozvoja spoločenskovedného i vojenskovedného poznania, mnohých metodologických pravidiel i princípov. Je možné predpokladať, že rovnako ako jej prvé vydanie sa i druhé upravené vydanie stane vyhľadávanou a úspešnou študijnou pomôckou nielen pre poslucháčov vojenských vysokých škôl, ale i pre ostatných študentov, aspirantov a pedagógov.

Jozef Baranec, Vladimír Zahradník